

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kilpiö, Juha-Pekka

Title: Ei vähä mitään

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Nuoren voiman liitto 2021

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kilpiö, J.-P. Ei vähä mitään. Nuori voima, (6), 56-57.

Ei vähä mitään

ARVIO | JUHA-PEKKA KILPIÖ | 22.2.2022

Sami Liuhdon arvaamattoman Tyhjiö-sarjan yhdeksäs osa sisältää tuhottuja runoja. Tekstiään poistamalla ja lukukelvottomaksi moukaroimalla tekijä on luonut kenties parhaan teoksensa.

TYHJÄT SIVUT

SAMI LIUHTO

TYHJIÖ9

LYHYTTAVARA

Sami Liuhto: *Tyhjät sivut*. Tyhjiö 9. 130 s. Lyhyttavara 2021.

Sami Liuhton tuore (ei enää uusin) teos *Tyhjät sivut* sisältää konkreettisesti-visuaalisia runoja, joissa tekstiä on käsitelty graafisin keinoin siten, että perinteinen lukeminen vaikeutuu. Liuhto kutsuu tekotapaansa tuhoamiseksi ja taustoittaa prosessia mutkattomassa jälkisanassa. Hän kertoo, että kirjoitti 408-sivuisen runokäsikirjoituksen, johon ei ollutkaan tyytyväinen, ja ryhtyi tuhoamaan sitä eri tavoin.

Liuhto on muokannut runoja InDesignilla lukukelvottomaan suuntaan ja antanut sen jälkeen osan niistä **Karri Kokolle**, joka puolestaan on valinnut *Tyhjissä sivuissa* julkaistavat runot. Reputettujen runojen kohdalla on kirjassa aina tyhjä sivu, sillä Kokko ”ei järjestellyt sivujani uudelleen, vaan tyhjiistä sivuista tuli teoksen muotoa antava rakenneperiaate”. Tyhjää ei ole tarpeen toimittaa mutta sitä täytyy kuratoida huolellisesti. Muutamia tuhotekstejä on ilmestynyt aikaisemmin *Tuli & Savun* Salakielet-numerossa (2/2020) otsikolla ”408”, mutta jossain piilossa lepää siis teoksen julkaisematon, virtuaalinen osa, mitä voi tässä yhteydessä pitää vielä yhtenä kiiston lajina.

Tyhjää ei ole tarpeen toimittaa mutta sitä täytyy kuratoida huolellisesti.

Teos on osa Tyhjiö-sarjaa, jännittävää antiprojektia, jonka puitteissa on ilmestynyt monentyyppisiä, -paksuisia ja -kokoisia kirjoja tähän mennessä jo neljältä kustantamolta. **Juri Joensuu** päätyy ensimmäisten kuuden osan perusteella epäilemään, ”ettei Tyhjiö-sarjassa olekaan mitään kummempaa, jäsentävää ideaa” (*Tuli & Savu* 1/2020). Osille ei kenties löydy muuta yhteistä nimittäjää kuin nimi, mutta se on ihan okei. *Tyhjät sivut* laajentaa sarjan kirjoja entisestään: Se ei ole puhtaasti aseemista kirjoitusta, dadaa, keskeislyriikkaa, kollaasia, konseptualismia, kuvarunoutta, nonsenseä, salakirjoitusta, säerunoa, proosarunoa, proseduraalista kirjallisuutta eikä tyhjä kirja, vaikka siinä on jälkiä kaikista. Varsinkaan se ei ole millään lailla negatiivinen.

ja pohjoisen amerikkalaisien itämeren välillä ei voi välttää
se on kohtaloita välttämättä panamerikan ei ylletty
rimariatalouspuheissa etsä omissa omissa yritykset
ihan finlaisia klassikkosivun alkua tällä kätän käteen

*Erityisesti valkoinen poispyyhintä, eräänlainen epäviiva,
taipuu moneen.*

Täyteläinen de-sign

Teos on toteutettu kauttaaltaan taitto-ohjelmalla, mutta visuaalisista piirteistä löytyy huomattavasti vaihtelua ilman mitään tuotantoarvoilla mahtailua. Vaikka ylen nuuka formalisointi ei tekisi sille oikeutta, runoista erottuu noin kaksi päätekniikkaa: osassa tekstiä pyyhitään pois niin, että siihen jää valkoisia aukkoja, osassa sitä taas ladotaan kerroksittain niin, että se peittyy. Kuten sanottu,

mukana on myös täysin valkoisia (vaikkei merkitykseltään sen vähempiä) sivuja ja aukeamia, samoin joitakin kokonaan lukukelpoisia tekstejä – niistä on ehkä poistettu itse menetelmä.

Kun poisto ei mukaudu kielen tavalliseen jaotteluun eikä noudata sanarajoja, korostuu tunne, että kieltä käsitellään graafisena massana. Erityisesti valkoinen poispyyhintä, eräänlainen epäviiva, taipuu moneen: on aukkoja, leikkeitä ja pyyhkäisyjä, pysty- ja vaakaviivoja eri paksuisina, säännönmukaista siksakkia, pyöreälinjaista aaltoliikettä sekä mutkittelevaa madonsyömää käytävää. Ja jottei voisi yleistää, on sellaisiakin tekstejä, joista on pikkutarkasti poistettu muut kirjaimet ja jätetty pelkät takavokaalit, mikä viittaa oulipolaisten kirjainrajoitteiden suuntaan.

Työkalusta riippumatta poistoviiva on samanlainen merkki fyysisestä eleestä kuin piirtäen tai maalaten syntynyt viiva. Käytännössä poistoviiva näkyy tyhjänä – kuin *epä* itse – ja piirtyy esiin vain sen perusteella, mitä ympärille jää näkyviin tekstistä. Piirrosjälki vaikuttaa siihen, millaisena alapuolinen teksti näyttäytyy ja miltä se tuntuu: välillä se on joustavaa massaa, jota voi kerrostaa ja taivutella uusiin muotoihin, välillä taas marmorinkovaa ainetta, josta murtuu ja lohkeaa kappaleita, mutta aina se on kiistattoman kouriintuntuva. Pyöreät ja aaltoilevat kuviot tuntuvat kaikkein kutsuvimmilta, mikä johtuu ehkä siitä, että ne niin selvästi eivät välitä mitään typografisesta gridistä.

y ä
y
yö ää ä
y ä ä
y ä y ä
ää ä öö äy ä ä
y ää äy ää yy y ä

Epäsynnyn suku

Vaikka onkin omintakeinen, Liuhdon teos ei ole syntynyt tyhjiössä. Suomenkielisiä edeltäjiä on harvassa, mutta *Tyhjät sivut* liittyy niin sanottuun poisto- tai raaputerunouteen (*erasure poetry*), jossa käsitellään aiempaa tekstiä, usein jotakin klassikkoa tai poliittisesti paljonpuhuvaa dokumenttia, pyyhkimällä tai peittämällä siitä osia mutta varsinaisesti lisäämättä mitään: esimerkiksi **Ronald Johnsonin** *RADI OS* (1977), itse jo erasure-klassikko, pohjaa **Miltonin** *Kadotettuun paratiisiin* ja **Ken Huntin** *The Odyssey* (2019) puolestaan litterointiin miehistön keskusteluista Apollo 11:n lennolla. Muita kauniita ja hauskoja ovat **Marcel Broodthaersin** *Un Coup de Dés* (1969), **Tom Phillipsin** *A Humument* (1970–), **Mary Rueflen** *A Little White Shadow* (2006), **Arja Karhumaan** *Epägenesis : Katalogi* (2016) sekä **Jan Hellgrenin** koko runotuotanto.

Usein käsitellään lähdetekstin faksimilea, ei siis pelkkää cypaste-materiaalia, jolloin alkuperäinen graafinen asu kuultaa läpi. Kun perinteisesti mielletty sisältö ei tule tielle, kirjan aineelliset puolet pääsevät perusteellisemmin esiin mutta samalla lähdetekstin kontekstit ja poliittiset implikaatiot voivat latautua uudella lailla. *Darkness*-teoksessaan (2012) **Yedda Morrison** peittää tai yrittää peittää **Joseph Conradin** *Pimeyden sydäimestä* kaikki ihmiseen viittaavat kohdat ja säilyttää pelkät luonnonelementit: ”sky, without a speck benign immen- / sity of unstained light”. Jännite syntyy siitä, että erottelu on epävaka, niin kuin jo personifikaatio ”benign” (’hyväntahtoinen’) osoittaa. **M. NourbeSe Philipin** *Zong!* (2008) perustuu oikeudenkäyntipöytäkirjoihin orjalaiva Zongin tapauksesta vuodelta 1781, jolloin laivan kapteeni hukutti yli 130 afrikkalaista orjaa järjestääkseen omistajille vakuutuskorvauksia – Philip sanoo koostaneensa lähdemateriaalista ”aavepalimpsestin”, koska tapahtumaa olisi mahdotonta ”esittää” sanan perinteisessä mielessä.

Käsitetaiteellinen tyhjä kirja muodostaa rajatapauksen, sillä täysin tekstitönä se asettaa kysymyksen, onko siitä poistettu jokin lähdeteksti kauttaaltaan vai onko siihen seipitetty originaalia tyhjää.

Tällainen antiteknikka vie kirjallisuutta kuvataiteen suuntaan, mutta sitä voi soveltaa muihinkin lajeihin. **Mika Taanilan** elegantti *My Silence* muodostaa transmediaalisen teosparin: elokuvaversiossa (2013) Taanila on leikannut pois repliikit **Louis Mallen** elokuvasta *Ilta Andrén kanssa* (1981) ja säilyttänyt keskustelun tauot; kirjaversiossa (2021) hän on peittänyt samat repliikit elokuvan käsikirjoituksesta ja säilyttänyt parenteesit: ”WALY says nothing.” Väline tuottaa ei-mihinkään aina oman sävytyksensä. Musiikissa ja elokuvassa hyödynnetään usein analogisen tallenteen taipumusta kulua käytössä, jolloin tekemiseen kuuluu ennakoimaton elementti ja ratkaisevaksi tulee se, missä kohtaa prosessi pysäytetään ja lukitaan. Vielä yksi lähi-ilmiö on *demediatio*, **Garrett Stewartin** termi kirjapohjaisille teoksille, jotka on muokattu kokonaan lukukelvottomiksi ja asetettu näytteille veistosten tapaan. Oma lajinsa, käsitetaiteellinen *tyhjä kirja* muodostaa rajatapauksen, sillä täysin tekstitönä se asettaa kysymyksen, onko siitä poistettu jokin lähdeteksti kauttaaltaan vai onko siihen seipitetty originaalia tyhjää.

Monenlaisten *de*-teosten joukossa *Tyhjät sivut* tuo silti selvimmin mieleen **Susan Howen** tuotannon, siitäkin huolimatta, että Howe käyttää useimmiten paperia, saksia, teippiä ja kopiokonetta. Vaikkapa teoksissa *The Nonconformist's Memorial* (1993), *That This* (2010) ja *Debths* (2017) on samalla tavoin tenhoavaa käsityön tuntua, pikkutarkasti vaihtelevaa pintakuviota ja yllättäviin suuntiin heittyviä runosäkeitä.

Tämä ei ole Magritte-viittaus

Graafiset keinot pistävät ensimmäisenä silmään, mutta aivan lukematta teosta ei kannata kuitata. Tyypillisesti poistoteokset seuloivat lähdetekstistä kokonaisia sanoja, joista rakentuu kokonaisia lauseita, mutta Liuhdolla lähde- ja kohdetekstin suhde on epävakaampi. *Tyhjät sivut* on siitä erityinen erasure, että lähdeteksti on Liuhdon omaa, mikä ehkä sallii poikkeuksellisen armottoman otteen. Hän on aiemmin kirjoittanut lipogrammeja ja muita rajoitteellisia tekstejä; esimerkiksi *Iskut iso kello kuiski* (2021) on yksi suomalaisen kirjallisuuden pisimmistä palindromeista, ellei kaikkein pisin. Tällä kertaa kielto ei kuitenkaan kohdistu kielen vakiintuneisiin yksiköihin vaan ainesta poistuu aivan sattuman varassa ja kirjaimia esimerkiksi halkeaa keskeltä kahtia.

Tuhon laajuudesta huolimatta poistojen sivuitse näkyy luettavaa tekstiä irtosanoista kokonaisuun runoihin. Näistä jäljistä voi päätellä, että lähdetekstejä luonnehtii saman tyyppinen rauhaton ja räiskähtelevä ilmaisu ja välillä turhautunutkin tunnevire kuin Tyhjiö-sarjan alkuaikaa. Kuuluu siis asiaan, että tekstisisältönä on kaikenlaista arvaamatonta. Yksi runo ilmoittaa, että ”tämä ei ole kollaasi”, ja luettelee oheen suomalaisen kirjallisuuden keskeisiä kollaasiteoksia (ne lienee poimittu **Markku Eskelisen Raukoilla rajoilla** -proosahistoriasta). Paikoin syntyy yllättävä vire, kun lausumista on jäljellä niin pieniä sirpaleita, ettei niistä pysty varsinaisesti tunnistamaan sävyä tai rekisteriä: ”odotan jumalan heräämistä kalliossa”. Kerran teksti vaikuttaa metamediaalisesti ennakoivan tuhotapaa, kun lause ”tämä taide häviää joen mutkaan” hukkuu osin valkoisen aaltoviivan taakse, mutta se on melkein päin näköä tällainen tapaus, ja tuntuu siltä, että useampi kävisi jo teoksen estotonta virettä vastaan.

Pintaa ei sovi ylenkatsoa vain siksi, että se on ilmeistä ja näkyvää.

Moni runo kutsuu dekoddaamaan, tai oikeastaan lukiessa ryhtyy melkein automaattisesti kokeilemaan erilaisia vaihtoehtoja aukkokohtiin. Mukana on runopareja, jotka perustuvat samaan lähdetekstiin, jolloin niitä vertailemalla lähteestä paljastuu hieman enemmän, vaikkei sittenkään kaikkea. Yllättävää kyllä suurimman verkkokirjaston katkelmanäkymä tarjoaa hieman apua läpitunkemattomien kohtien purkamiseen, sillä kaikki maailmassa on olemassa päätyäkseen Google Booksiin. Kun etsii *Tyhjien sivujen* sisällöstä kokonaisella sanalla, hakutulokset paljastaa välillä sanan ympäriltä sellaistaakin tekstiä, joka painetussa kirjassa jää näkymättömiin. Yksi tulkintalinja voisi pyrkiä täyttämään aukkoja (älä ks. **Roman Ingarden**) ja rekonstruoimaan lausumista täysiä tai jopa kirjoittaisi ne uusiksi.

Ei sillä, että koodinpurku olisi lopulta mikään autuuttava lukutapa – mieluummin kannattaa hyväksyä, että merkitys löytyy tekstin pintakuvioista. Pintaa ei sovi ylenkatsoa vain siksi, että se on ilmeistä ja näkyvää.

Antikielto

Vaikka graafis-aineellinen taso on ilman muuta ensisijainen, voi kuitenkin etsiä analogiaa kielen semanttiselta tasolta, esimerkiksi kieltolauseista. Tuhonnalla on kiinnostava suhde sanalliseen negaatioon, ja *Tuli & Savun* ”408”-sarjassa epäys ulottuu vieläpä diskurssin tasolle, kun runoissa on mukana kieltolauseita: ”Tämä ei ole Georges Perec”, ”Tämä ei ole luettelo” ja niin edelleen. Teosta voi silti hyvin lukea vetämättä mukaan koko lyijynraskasta ei-minkään, sanomattoman ja sen sellaisen perintöä. Korkeintaan voi harkita viitepisteeksi **Donald Barthelmen** novellia ”Ei-mitään: alustava selvitys” (suom. **Aki Salmela**, *Nuori Voima* 1/2009).

Verbaalissa kiellossa on olennaista, että ilmauksen ilmiö ei kerro kaikkea sen vaikutuksista. Myöntölause hyväksyy vain yhden asiointilan ja sulkee epäsuorasti muut pois, kun taas kieltolause epäilee vain yhden ja säilyttää kirjon muita vaihtoehtoja. Kielto ei pelkästään tee tyhjäksi vaan voi avata mahdollisuuksia, kuten konsanaan **Lauri Viidan** ”Ei sanoo: eikö, eiköhän!”. Se mitä *Tyhjät sivut* tekee graafisin keinoin, ei liene tyystin eri asia.

Kaksoisvalotus, jossa eri työvaiheet asettuvat päällekkäin, on joka tapauksessa olennainen osa teosta, ja siitä muodostuu vaikutelma, että vastakkaiset impulssit mittelevät voimiaan: levoton runoilmaisu ja sen

tuhonta, luominen ja editointi, kirjoittaminen ja graafinen suunnittelu, konekirjoite ja käsiala, vieläpä signaali ja kohina. Kun aiempaa tekstiä arvioidaan poistovaiheessa uudelleen, sen tunnesävyä, kuten äreyttä, ei padota tai torjuta mutta se ei liioin hallitse teosta kauttaaltaan. Tuhoaminen alkaa vaikuttaa hyvin hienovaraiselta tekniikalta – aiempaan tekstiin löytyy uusi ja pakoton suhde, ja reaktiosta syntyy iloa ja vapautta. Rakas lukija, älä arkaile nauraa tyhjää!

Tuho lisää oman kierteensä myös tekstin ja kuvan suhteeseen ja sekoittaa niihin liittyviä konventioita: tekstin lukusuunta on määrätty ennalta mutta poistoviivat sinkoilevat pidäkkeettä moniin suuntiin. Liukuminen kohti kuvaa saa aikaan sen, ettei runoteksti jakaudu selkeisiin yksiköihin, ei säkeisiin eikä sanoihin. Tällöin signaalin ja kohinan suhde kääntyy ympäri tai niiden erottelu ei enää kestä, ja parhaassa tapauksessa koko kuvapinnasta tulee merkitsevää aina pienimpiä grafeemisiruja myöten.

Rakas lukija, älä arkaile nauraa tyhjää!

Lopputulos on hiottu kokonaisuus, kiistatta Tyhjiö-sarjan kaunein osa ja *Canti di Assisin* (2017) keralla tekijänsä parhaimmistoa. Pohjimmiltaan siinä vetoaa vastaansanomaton eetos. Hykerryttää, että eetos ylipäättään kehkeytyy, vaikka teos ei ole ensisijassa kielellinen, ja että se kutsuu luokseen, kiinnittää mieltä ja herättää riemua. Liuhto arvelee projektin jatkuvan, koska paljon on vielä tuhoamatta, joten toivotan sille kaikkea mahdollista.

Arvion lyhyempi versio on julkaistu Tuho-numerossa (6/2021).